

composer Viktor Vlasov, Anatoliy Gaidenko, Yury Shamo, Vladimir Podgorny. Presents an overview of the works created by these composers in the mainstream of folklorism-neofolklorism and implemented small genre. The analysis and the characteristic of the individual, the most significant works in this direction. The specificity of folklore and described especially in the stylistic system of selected works. Notes bright individualized approach for the implementation of the folk component, the use of different attributes and elements in the structure of the musical language and the system of expressive means of selected works.

At the core of the compositions laid the musical and linguistic foundations of the folklore of various Nations, including Ukrainian, Russian, Georgian, Croatian, Bulgarian, Serbian, Hungarian, Moldavian, Romanian and so forth. Analyzed works cover a wide range of elements of musical speech, stylized in the manner of folk music. Audio-visual, free-improvisation beginning is the atmosphere of the space and patanol. The most openly manifested in modal, metro-rhythmic and textural factors.

Signs of language-complex style of folk music, including its modal character, irregular rhythm, melodic ornamentist transactions with a rich messmates, terzolin duplication, etc.

Key words: folklorism, neofolklorism, button accordions music, modern Ukrainian composers, works of small forms.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист., проф. Лошков Ю. І.

УДК 786.8:7.071.2

І. А. Ященко

ФАХОВА ТЕРМІНОЛОГІЯ АПЛІКАТУРНОЇ ДИСЦИПЛІНИ В БАЯННОМУ ВИКОНАВСТВІ

Сучасне музично-виконавське мистецтво з його високим рівнем художньо-естетичних критеріїв з одного боку, та постійним ускладненням оригінального репертуару з іншого, вимагає від баяністів перманентного пошуку нових, більш прогресивних виконавських прийомів і технологій системного вдосконалення баянної методики. Покращення виконавської майстерності, збагачення репертуарного арсеналу та подальше накопичення педагогічного й науково-методичного досвіду взаємопов'язані та постійно впливають одне на одне у їхньому розвитку.

Методичні пошуки музикантів-баяністів привели до визначення певної термінологічної бази в баянному виконавстві, що спровокувало неточність та неясність у сфері понятійно-термінологічного апарату. Різноманітність трактування термінів у баянному виконавстві зумовила необхідність уточнення дефініцій аплікатурної дисципліни для усвідомлення специфіки їх використання в теорії і на практиці.

Тривалий час, практично й дотепер, у професійному колі баяністів існує понятійно-термінологічна плутанина щодо баянної аплікатури, зокрема по-різному тлумачать поняття „п'ятипала” („п'ятипальцева”). Одні фахівці вважають, що п'ятипала аплікатура вже і є позиційною системою, як це пропонував ще в 1962 р. у своїй роботі „П'ятипальцева аплікатура на баяні” А. Полетаєв [5]. Натомість у концепції М. Різоля („Принципи використання п'ятипальцевої аплікатури на баяні”, 1977 [6]) п'ятипальцева аплікатура – це лише активне впровадження в гру першого пальця в умовах традиційно-непослідовного принципу аплікатури. Навіть терміни „позиція” та „позиційна гра” у деяких фахових методичних джерелах витлумачено не як аплікатурно-ігровий принцип, а як положення руки на клавіатурі, наприклад у В. Белякова та Г. Стативкіна: „Позиція – положення пальців та кисті руки під час гри, рука може приймати різні проміжні положення залежно від музичної фактури” [1, с. 4].

Отже, уточнення термінологічно-понятійного апарату та уведення в обіг нових термінів надають можливість точніше відобразити реальну картину інтеграції виконавської практики та теоретичних знань у баянному мистецтві.

З цього питання є цікавою думка М. Давидова: „Відомо, що кожне музикознавче поняття (термін) є сконденсованою інформацією, у якій узагальнено досвід виконавської, педагогічної, методичної практики, а також здійснено її теоретичне обґрунтування. Саме тому опанування виконавського мистецтва паралельно із засвоєнням наукової понятійно-термінологічної системи дозволить активізувати розвиток професійного інтелекту виконавця і створити міцну методологічну основу навчального процесу в музичній освіті загалом”[4, с.64].

Мета статті: корекція термінологічно-понятійного апарату в баянному виконавстві та визначення сутнісних ознак дефініцій і принципової різниці між ними. Завдання: визначити та уточнити такі терміни, як „аплікатурна дисципліна”, „аплікатурна культура”, „позиційна система”, „непозиційна система”, „позиція”, „п'ятипальцева аплікатура”, „позиційність”, „позиційно-багаторядна постановка”, „позиційно-багаторядна аплікатура” тощо.

У системі дефініцій баянної аплікатурної термінології важливе значення набувають такі широкі поняття як аплікатурна дисципліна та аплікатурна культура.

Отже, аплікатурна дисципліна – сукупність теоретичних та практичних норм та правил будь-якого аплікатурного методу, що підпорядковується визначеному порядку.

Аплікатурна культура: (в широкому розумінні) сукупний аплікатурний досвід баянного виконавського мистецтва в його культурно-історичному, науково-теоретичному, методико-педагогічному та виконавсько-практичному аспектах; (у вузькому розумінні) ступінь досконалості володіння аплікатурною дисципліною для досягнення оптимального художньо-виконавського результату.

В аспекті цього питання важливим є визначення сутнісних ознак терміну „аплікатура”, оскільки на сьогодні воно помітно змінилося та розширилося, його значення стало більш ємним. Аплікатуру на сучасному етапі розвитку інструментального виконавства тлумачать не лише з огляду на рухову доцільність – як спосіб розташування та порядок чергування пальців під час гри на інструменті. За допомогою свідомого оволодіння раціональними аплікатурними прийомами сьогодні баяніст досягає значно більшого рівня психологічної виконавської свободи, що сприяє максимально ефективному розкриттю художнього змісту музичного твору при мінімальній концентрації уваги за технологічним аспектом виконавського процесу, а також оптимальному витраченню фізичних зусиль під час концертного виступу. Суттєвий вплив аплікатурної дисципліни на результативність відтворення художнього образу на музичному інструменті відзначають різні теоретики й методисти, так, на думку дослідника аплікатурної проблематики у фортепіанному виконавстві А. Шадріна, „аплікатура – біфункціональний виконавський спосіб, пов’язаний як з технологією, ремеслом ігрового процесу, так і з інтерпретацією музичних творів” [7, с. 2].

Отже, поняття аплікатури, що раніше входило виключно до комплексу рухово-технічного аспекту виконавського процесу, сьогодні вже розглядають і як засіб музичної виразності під час передачі виконавцем на інструменті, зокрема баяністом, художньо-образного змісту твору. Від вибору правильних і раціональних аплікатурних рішень безпосередньо залежить виконавська майстерність баяніста.

Важливим у цьому контексті вбачаємо визначення головного принципу аплікатури С. Варгановим: „Верховний принцип аплікатури – поєднання в умовах конкретної стильової обумовленості художньої виразності та рухової доцільності, <...> розглядаючи принципи піаністичного руху, слід обирати фактурно необхідні, обумовлені позиційним членуванням фактури, ураховуючи як момент переміщення, так і енергетику руху” [3, с. 7–8].

Для інструменталіста, зокрема баяніста, важливими моментами у виборі аплікатури має бути відповідність її таким чинникам, як рухова та художня доцільність, а також гнучкість мислення під час гри. Таким

ознакам аплікатурної злагодженості відповідає принцип аплікатурної позиційності, що становить основу позиційної аплікатурної системи.

Отже, позиційна аплікатурна система – це форма організації аплікатурних прийомів за принципом аплікатурної позиційності, у яких складові елементи функціонують закономірно й за визначеним порядком як єдине ціле. Позиційна аплікатурна система має такі ознаки: аплікатурна позиційність реалізується за умови позиційної постановки ігрового апарату (кисті) баяніста, фізіологічно природних (виключно послідовних) рухів за визначеними напрямками позиційних аплікатурних формул, свідомо контрольованих аплікатурно-позиційним мисленням.

До непозиційної аплікатурної системи входять такі аплікатурні методи, як чотирипальцевий, традиційний п'ятипальцевий та традиційний п'ятипальцевий з елементами позиційності, оскільки організація ігрових рухів за принципом аплікатурної позиційності (тобто послідовного руху пальців) в них не відбувається або їх застосовують частково, що не є головною ознакою позиційної аплікатурної системи.

Отже, відповідно до зазначеного, сформулюємо принципів відмінності в понятійно-термінологічному апараті аплікатурної дисципліни баяніста.

За визначенням Ю. Булучевського, позиція – це „положення руки під час гри на музичному інструменті, зручне для виконання ряду звуків будь-якого регістру” [2, с. 108].

Чотирипальцева аплікатура – це аплікатурний принцип, що передбачає використання в грі чотирьох пальців з виключенням першого (великого) пальця через знаходження його за грифом, на основі непослідовного розташування пальців під час гри одноголосних звукорядів.

Традиційна п'ятипальцева аплікатура – це аплікатурний принцип з епізодичним, частим або постійним використанням першого (великого) пальця зі стаціонарним місцезнаходженням його на грифі на основі непослідовного розташування пальців під час гри одноголосних звукорядів (традиційна система) в умовах три-, чотири- та п'ятирядних клавіатур.

Позиційна аплікатура – аплікатурний принцип, для якого характерне рівноправне та постійне використання всіх п'яти пальців в ігровому процесі на основі використання позиційних аплікатурних формул, що відповідають природній послідовності рухів пальців під час гри одноголосних звукорядів в умовах клавіатурної трирядності та без залучення позиційно-багаторядної постановки кисті на клавіатурі.

Позиційна багаторядна аплікатура – це системний, логічно побудований аплікатурний принцип, що вимагає рівноправного й постійного використання всіх п'яти пальців в ігровому процесі на чотири-, п'яти-, та шестирядних баянах за таких умов:

- позиційне мислення;
- фізіологічно природні (виключно послідовні) рухи пальців;
- позиційно-багаторядна постановка кисті.

Позиційно-багаторядна постановка – розташування кисті на клавіатурі, при якому зберігається природне співвідношення пальців у грі, коли довгі пальці (2, 3, 4) грають на дальніх рядах, а короткі (1 та 5) – на ближніх.

Характерними ознаками природної постановки руки баяніста під час гри позиційною аплікатурою є: положення п'яти пальців на грифі, плече та передпліччя відведені від корпусу виконавця; передпліччя й кисть утворюють пряму єдину лінію. Завдяки позиційно-багаторядній постановці положення кисті правої руки набуває природності та максимально сприяє відтворенню позиційно-аплікатурних формул. Своєю чергою, усі позиційні формули (3+3, 3+4, 3+5, 4+3, 4+4, 4+5, 5+3, 5+4, 5+5) відповідають саме фізіологічно-природному розташуванню пальців, коли довгі грають на дальніх рядах, а короткі на ближніх.

Саме такий підхід баяніста-виконавця до організації аплікатури найбільш оптимально сприяє фізіологічному відчуттю свободи його ігрового апарату, психологічній упевненості, що зумовлює органічне та якісне розкриття художньо-образного змісту твору під час виконання.

Позиційно-багаторядний аплікатурний метод – це спосіб організації, поєднання сукупності простих звукових (переважно одноголосно-звукорядних) елементів музичної фактури в аплікатурні конструкції (позиції) з урахуванням позиційно-багаторядної постановки кисті, що підкоряються фізіологічній доцільності розташування кисті на клавіатурі та аплікатурно-позиційному мисленню, вибудовуються й функціонують виключно в умовах багаторядних (мінімум 4-рядних клавіатур) і пов'язані між собою в одне ціле.

Позиція в баянній техніці – це таке ігрове положення руки, яке під час виконання фрагмента музичної фактури передбачає охоплення пальцями максимальної кількості клавіш без переміщення кисті (зміни позиції) та можливості послідовного руху пальців (від трьох до п'яти) уздовж клавіатури. Ігрові рухи здійснюються в умовах природного положення пальців. Найбільш зручною є та позиція, при якій пальці протягом визначеного часу залишаються над одними й тими самими клавішами.

Аплікатурна позиційність у баянному виконавстві – це злагоджений системно-структурний принцип послідовного залучення пальців під час виконання звукоряду, що дозволяє баяністові логічно мислити аплікатурними позиціями, відчувати фізіологічну та психологічну свободу у вирішенні художніх завдань під час виконання музичного твору. Тобто, аплікатурна позиційність є синтезом природних ігрових рухів, контрольованих свідомістю та мисленням баяніста.

Найголовнішою характерною ознакою позиційності є послідовне розташування (рух) від трьох до п'яти пальців на клавіатурі. Послідовне використання двох пальців не вважають позицією.

Позиційні принципи аплікатури відкривають значні виконавські можливості та є універсальним засобом розвитку технічної досконалості виконавця-баяніста. Завдяки дублюванню на п'ятирядній клавіатурі сучасних баянів першого та другого рядів у виконавця з'являються можливості моделювати позиційні комбінації. З великої їх кількості необхідно відбирати оптимально раціональні аплікатурні послідовності, які сприяють адекватній передачі музично-художнього змісту, а, найголовніше, відповідають таким вимогам:

- зберігають єдиний стиль аплікатури;
- завжди є природним та зручними під час гри;
- мають логічну структурну будову;
- прості для запам'ятовування.

Таким чином, аплікатурна термінологія в баянному виконавстві набуває як загальних так і специфічних ознак, що доводить актуальність визначення та уточнення термінів та дефініцій, як-от: „аплікатурна дисципліна”, „аплікатурна культура” „позиційна система”, „непозиційна система”, „позиція”, „п'ятипальцева аплікатура”, „позиційність”, „позиційно-багаторядна постановка”, „позиційно-багаторядна аплікатура” тощо.

Література

1. **Беляков В.** Апликатура готово-выборного баяна : метод. пособие / В. Беляков, Г. Стативкин. – М. : Сов. композитор, 1978. – 86 с.
2. **Булчевский Ю.** Краткий музыкальный словарь для учащихся / Ю. Булчевский, В. Фомин. – Л. : Музыка, 1977. – 214 с.
3. **Варганов С. Я.** Апликатура и позиционность в пианистических стилях конца XIX – первой половины XX века : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. искусствоведения : спец. 17.00.02. „Музыкальное искусство” / С. Я. Варганов. – Л., 1980. – 28 с.
4. **Давидов М. А.** Наукова термінологія в музичній педагогіці / Микола Андрійович Давидов // Актуальні питання музичного виконавства : наук. вісн. НМАУ ім. П. І. Чайковського. – Вип. 1. – К., 2014. с. 63 – 82.
5. **Полетаев А. И.** Пятипальцевая апликатура на баяне / Анатолий Иванович Полетаев. – М.: Сов. композитор, 1962. – 27 с.
6. **Ризоль Н. И.** Принципы применения пятипальцевой апликатуры на баяне : моногр. / Николай Иванович Ризоль. – М. : Сов. композитор, 1977. – 297 с.
7. **Шадрин А. Н.** Методические принципы освоения фортепианной музыки первой половины XX века : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 / Шадрин Андрей Николаевич. – СПб., 2005. – 383 с.

Ященко І. А. Фахова термінологія аплікатурної дисципліни в баянному виконавстві.

У статті висвітлено питання корекції понятійно-термінологічного апарату в баянному виконавстві. Покращення виконавської майстерності, збагачення репертуарного арсеналу та подальше накопичення педагогічного й науково-методичного досвіду взаємопов'язані та постійно впливають одне на одне у їхньому розвитку. Різноманітність трактування термінів у баянній методиці обумовлює необхідність уточнення дефініцій аплікатурної дисципліни для усвідомлення специфіки їх використання в теорії і на практиці. У системі дефініцій баянної аплікатурної термінології важливе значення набувають такі фахові поняття як „аплікатурна дисципліна”, „аплікатурна культура”, „позиційна система”, „непозиційна система”, „позиція”, „п'ятипальцева аплікатура”, „позиційність”, „позиційно-багаторядна постановка”, „позиційно-багаторядна аплікатура”.

Фахова аплікатурна термінологія в баянному виконавстві набуває як загальних так і специфічних ознак, що формує теоретичне підґрунтя методики в баянному мистецтві.

Ключові слова: термін, аплікатура, баяніст, виконавська діяльність.

Ященко И. А. Профессиональная терминология аппликатурной дисциплины в баянном исполнительстве.

В статье поставлен вопрос коррекции понятийно-терминологического аппарата в баянном исполнительстве.

Совершенствование исполнительского мастерства, обогащение репертуарного арсенала и постоянное накопление педагогического и научно-методического опыта взаимосвязаны и влияют друг на друга. Разнородность трактовки терминов в баянной методике обуславливает необходимость уточнения дефиниций аппликатурной дисциплины для осознания специфики их использования в теории и на практике. В системе дефиниций баянной аппликатурной терминологии важное значение приобретают такие понятия как „аппликатурная дисциплина”, „аппликатурная культура”, „позиционная система”, „непозиционная система”, „позиция”, „пятипальцевая аппликатура”, „позиционность”, „позиционно-многорядная постановка”, „позиционно-многорядная аппликатура”.

Профессиональная аппликатурная терминология в баянном исполнительстве приобретает как общие, так и специфические признаки, что формирует теоретическую основу методики в баянном искусстве.

Ключевые слова: термин, аппликатура, баянист, исполнительская деятельность,

Yashchenko I. A. Professional terminology disposition fingers in the performing arts button accordionist.

Contemporary music and performing art with its high level of artistic and aesthetic criteria on the one hand, and the constant complication of the original repertoire on the other, demands from Bayan permanent search of new, more advanced performance techniques and technologies for system improvement accordion in methods. Improve the performance skills, and enriching the repertoire of Arsenal and a further accumulation of pedagogical and scientific-methodological experience are interrelated and constantly influence each other in their development.

Methodical searches of musicians-Bayan led to the definition of certain terminology in Banna performance, which caused the inaccuracy and lack of clarity in the sphere of the conceptual and terminological apparatus. The heterogeneity interpretation of the terms in bannom performance necessitates the clarification of definitions aplotaria discipline for understanding the specifics of their use in theory and in practice. For a long time, almost until now, in professional circles of accordion there is a terminological confusion about the accordion in fingerings

Clarification of terminology and conceptual apparatus and the introduction of new terms provide an opportunity to more accurately reflect the real picture of the integration of practice and theoretical knowledge in bandom art.

In the system definitions aplotaria accordion in the terminology of critical importance such broad concepts as aplotaria discipline and aplotaria culture.

Key words: term, disposition fingers, the button accordionist player, performing activity.

Стаття надійшла до редакції 10.02.2017 р.

Прийнято до друку 30.02.2017 р.

Рецензент – д. мист, проф. Сташевський А. Я.

УДК 378.22:73/76

О. В. Гнидіна

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА»

У реаліях глобалізації, інтеграції, модернізації та інформатизації змісту вищої освіти в Україні гостро постає питання підготовки фахівців інноваційного типу мислення та культури. Відповідно до закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), «Національної стратегії розвитку освіти на 2012-2021 роки» визначальною має стати проєкція культури людства на